

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

**Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України**

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СПІВУ

**Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації**

**Спеціальність 5.020205
«Музичне мистецтво»
Спеціалізація «Спів»**

Київ – 2009

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА
НАВЧАННЯ СПІВУ**

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I-II рівнів акредитації

Спеціальність 5.020205
«Музичне мистецтво»

Спеціалізація
«Спів»

Київ 2009

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СПІВУ

Програма для вищих навчальних закладів культури та мистецтв
I-II рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2009 – 16 ст.

Укладач	Дем'янюк Л. І. – викладач Харківського музичного училища ім. Б. М. Лятошинського
Рецензенти:	Востряков О. А. – народний артист України, професор кафедри сольного співу Національної музичної академії. Болдирєв В. О. – народний артист України, доцент Харківського державного університету мистецтв.
Відповідальний за випуск	Ремезова Г. Д.
Редактори	О. С. Хмельовський Т. П. Хмельовська

© Державний методичний
центр навчальних закладів
культури і мистецтв, 2009
© Дем'янюк Л. І., 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дисципліна «Методика навчання співу» у вищих навчальних закладах культури і мистецтв I-II рівня акредитації відповідно до навчального плану є однією з вибіркових навчальних дисциплін. Опанування курсом «Методики навчання співу» надає можливість студентам отримати додаткову кваліфікацію: Викладач співу в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах.

Даний предмет мусить надати основні теоретичні знання з питань фізіології та психології людини, які допоможуть студентам правильно оцінювати явища, пов'язані із звукотворчим процесом. Ознайомлять із звукотворчими закономірностями організму, що впливають на вокально-творчий процес.

«Методика навчання співу» вивчається у комплексі з іншими вибілковими спеціальними дисциплінами: «Педагогічна практика», «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару», «Охорона дитячого голосу», «Основи психології» і мусить виховувати у студента свідомість і відповідальність у педагогічній роботі, творчу зацікавленість, бажання пошуку нових форм викладання, уміння аналізувати свою роботу і вірно оцінювати її. Даний предмет навчить користуватися методичною навчальною літературою і відповідним педагогічним репертуаром.

Комплекс знань, отриманих студентами внаслідок вивчення «Методики навчання співу», «Основа психології», «Охорони голосу» допоможе оволодіти основними методичними принципами дитячої вокальної педагогіки.

Заняття з даного курсу необхідно розпочати з ознайомлення з фізіологічними і психологічними явищами в діяльності людини, що впливають на співацький процес. З будови голосового апарату і окремих його частин.

Другим етапом вивчення предмету «Методика навчання співу» буде методологія визначення дитячих голосів, їх типові та вікові особливості.

Далі доцільні безпосередні методичні рекомендації початкового періоду роботи у класі співу.

Четвертим і останнім розділом курсу є ознайомлення з основними принципами роботи з навчально-виховною документацією.

З метою підвищення ефективності навчального процесу і виявлення якості знань студента необхідне використання в роботі зі студентами таких активних форм як семінари, вікторини, реферати, а також проведення контрольних уроків.

У кінці IV семестру проводиться іспит. Під час іспиту студент мусить:

1. Дати відповідь на два теоретичних питання, визначені в білетах.
2. Надати письмову роботу: реферат, рецензія, розробка уроку.

Предмет «Методика навчання співу» в комплексі з іншими спеціальними предметами виноситься на державні іспити

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ тем	Назва розділів і тем	Кільк. годин	
		інд.	сам.
I семестр		32	38
1	Предмет методики. Його мета і завдання.	2	
2	Спів як фізіологічно-психологічний процес	2	2
3	Органи звукотворення. Будова голосового апарату.	2	2
4	Атака звука. Акустика голосу.	2	2
5	Орган слуху. Музично-вокальний слух.	2	2
6	Інтоніяція. Координація між голосом і слухом.	2	2
7	Дихання як фізіологічний процес. Співацьке дихання.	4	4
8	Артикуляція. Роль дикції у співі.	4	4
9	Положення корпусу в процесі співу. М'язовий тонус і м'язове затиснення у співі.	2	2
10	Співучість звука. Поняття «кантилени».	2	2
11	Фразування у співі. Агогічні закономірності музично-вокальної фрази.	2	2
12	Зв'язок художнього і технічного аспектів. Розвиток художнього мислення та уяви у дітей.	2	2
13	Індивідуальний підхід у методиці постанови голосу у дітей.	2	1
14	Завдання першого періоду навчання у класі співу.	2	1

	II семестр	42	33
	Методика роботи з дитячим голосом.		
15	Вікові особливості дитячих голосів. Мутація та її ознаки. Особливості мутаційного періоду.	4	2
16	Теситура. Діапазон. Регістри.	2	2
17	Підготовка учня до уроку. Визначення типу голосу.	4	3
18	Дихальна установка в дитячому співі.	2	2
19	Робота голосового апарату. Положення гортані, язика, піднебіння у співі.	4	3
20	Роль артикуляційного апарату.	4	2
21	Головний і грудний резонатори в дитячому голосі.	2	2
22	Опора звука. Вібрато. Філірування.	2	2
23	Недоліки в голосі учня і шляхи їх усунення.	2	2
24	Розвиток співацьких навичок. Виспівування вокалізів. Значення вправ і вокалізів.	4	3
25	Стан учня перед виступом. Культура поведінки на уроці і на сцені.	2	2
26	Сценічна підготовка. Сценічний рух.	2	2
27	Методи виховання художнього смаку учня.	2	2
28	Форми самостійної роботи у класі співу.	2	2
29	Навчальна документація. Планування педагогічної роботи.	4	2

ЗМІСТ КУРСУ

ТЕМА 1. Предмет методики. Його мета і завдання.

Поняття методології методу. Методика як складова частина загальної професійної підготовки.

ТЕМА 2. Спів як фізіологічно-психологічний процес.

Відчуття. Специфіка співацьких відчуттів. Задатки і здібності. Темперамент людини, його типи і особливості. Органи звукоутворення.

ТЕМА 3. Органи звукоутворення. Будова голосового апарату.

Гортань. Голосові зв'язки. Ротова порожнина. Язик, його значення в процесі звукотворення.

ТЕМА 4. Атака звука. Акустика. Акустика голосу.

Розповсюдження звукових хвиль. Імпеданс, його роль у звукотворенні.

ТЕМА 5. Орган слуху. Музично-вокальний слух.

Формування і розвиток вокального слуху. М'язові відчуття і слуховий контроль.

ТЕМА 6. Інтонація. Координація між голосом і слухом.

Методика розвитку координації в учнів.

ТЕМА 7. Дихання як фізіологічний процес. Співацьке дихання.

Його значення в звукотворчому процесі. Відчуття затримки дихання. Спів у стані вдиху. Взаємозв'язок органів дихання з іншими частинами голосового апарату.

ТЕМА 8. Артикуляція. Роль дикції у співі.

Артикуляція голосних і приголосних звуків. Дикція. Особливості вокальної дикції. Культура слова у співі. Методи роботи над артикуляцією і дикцією.

ТЕМА 9. Положення корпусу в процесі співу.

М'язовий тонус і м'язове затиснення в співі.

Взаємозв'язок м'язової системи організму з голосовим апаратом. Вплив м'язового тону на звукотворчий процес. Робота над затисненням м'язової системи під час співу.

ТЕМА 10. Співучість звука. Поняття «кантилени».

Роль дихання, артикуляції і м'язового тону у виробленні кантилени. Методи розвитку протяжності звуку.

ТЕМА 11. Фразування у співі. Агогічні закономірності музично-вокальної фрази.

Розподіл дихання у відповідності до логічних наголосів у фразі.

ТЕМА 12. Зв'язок художнього і технічного аспектів у навчанні співу. Розвиток художнього мислення та уяви у дітей.

Методи розкриття художнього образу у вокальному творі. Емоційно-художні уявлення дитини, її розвиток і вплив на якість звуку.

ТЕМА 13. Індивідуальний підхід у методиці постановки голосу у дітей.

Природні здібності. Фізичні можливості. Темперамент. Психологічні особливості. Загально-музична підготовка. ерудиція. Пам'ять, фіксація відчуттів і навичок звукотворення.

ТЕМА 14. Завдання першого періоду навчання у класі співу.

Правильне визначення типу голосу. Підготовка до уроку, як психологічна, так і технічна. Вправи, їх роль в навчальному процесі. Поступовість в опануванні технічних навичок. Взаємозв'язок технічних і художніх завдань у роботі з учнем.

МЕТОДИКА РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ГОЛОСОМ

ТЕМА 15. Вікові особливості дитячих голосів.

Мутація та її ознаки. Особливості мутаційного періоду.
Завдання в роботі з голосом під час мутації.

ТЕМА 16. Теситура. Діапазон. Регістри.

Примарні звуки, їх роль у роботі з дитячим голосом. Регістри. Грудний регістр. Мікст. Фальцет.

ТЕМА 17. Підготовка учня до уроку. Визначення типу голосу.

Дискант. Сопрано. Альт. Методичні особливості у визначенні типу дитячого голосу.

ТЕМА 18. Дихальна установка в дитячому співі.

Вдих через ніс. Затримка повітря напругою нижніх ребер. Стан позіхання в глотці. Значення дихальних вправ. М'язовий тренінг.

ТЕМА 19. Робота голосового апарату.

Положення гортані, язика, піднебіння у співі.

Злагоженість дій окремих частин голосового апарату. Фіксація відчуттів і контроль слухом.

ТЕМА 20. Роль артикуляційного апарату.

Вправи для розвитку артикуляційного апарату. Роль дихальної опори в роботі над дикцією. Робота над звільненням артикуляційного апарату в мові і співі.

ТЕМА 21. Головний і грудний резонатори в дитячому голосі.

Поняття резонансу. Методика виявлення резонаторного співу. Резонансовий пункт. Співацькі форманти.

ТЕМА 22. Опора звука. Вібрато. Філірування.

Взаємозв'язок звукової та дихальної опори.

ТЕМА 23. Недоліки в голосі учня і шляхи їх усунення.

Визначення недоліків: вікові особливості. Захворювання голосового апарату. Відсутність навичок дихальної опори. Мутація.

ТЕМА 24. Розвиток співацьких навичок.

Виспівування вокалізів. Значення вправ і вокалізів.

Вправи: дихальні, артикуляційні. Контроль за положенням корпусу, голови, рук учня. Виспівування. Роль вокалізів.

ТЕМА 25. Стан учня перед виступом.

Культура поведінки на уроці і на сцені.

Дотримання вокального режиму – запорука успішності у навчанні. Академізм не тільки у співі, але й у поведінці.

ТЕМА 26. Сценічна підготовка. Сценічний рух.

Роль і завдання сценічної підготовки у вихованні співака. Пластика тіла, м'язова розкутість учня як складові частини у створенні художнього образу.

ТЕМА 27. Методи виховання художнього смаку учня.

Роль прослуховувань записів видатних співаків минулого і сучасного світового вокального мистецтва.

ТЕМА 28. Форми самостійної роботи у класі співу.

Робота над репертуаром. Аналіз вокальних творів. Сольфеджування мелодій і вдосконалення інтонації. Робота над дикцією. Усвідомлення змісту вокального твору, його характеру, стилю. Робота над створенням художнього образу.

ТЕМА 29. Навчальна документація.

Планування педагогічної роботи.

Характеристика учня. Аналіз його професійного зростання. Охайність і досконалість ведення індивідуальних робочих планів, журналів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Даний розділ висвітлює вимоги, які напрацьовані багаторічним досвідом всесвітньої вокальної педагогіки. Ті загальновідомі риси академічного співу, до яких прагнуть викладачі в роботі зі своїми учнями:

- яскравий гарний тембр голосу;
- сила звучання, «польотність», «прикритість» звуку;
- дихальна і звуко-опора;
- чиста інтонація;
- кантілена, протяжність звучання;
- чітка дикція;
- єдність художнього і технічного аспектів у співі;
- виразність виконання. Артистизм.

1. Починати заняття у класі співу необхідно тільки після того, як учень здійснить фізично-фоніатричне обстеження. Спів – складний фізично-психологічний процес. Слабкий стан здоров'я дитини, хронічні захворювання голосового апарату будуть постійно на перешкоді навчання.

2. Найважливішим завданням початкового періоду навчання є правильне визначення типу і характеру дитячого голосу. Саме від цього залежить підбір вправ, вокалізів, репертуару.

3. Обов'язково треба ознайомити учня з будовою голосового апарату. Учневі необхідно усвідомити, які органи людини беруть участь у звукотворчому процесі. Що таке гортань, голосові зв'язки, діафрагма, резонатори, де вони розташовані.

4. Навчити без зайвої напруги і шуму вдихати носом повітря в нижню частину грудної клітки і на 3-4 секунди затримувати його, що в майбутньому допоможе учневі співати на затриманому повітрі (стан вдиху).

5. Положення корпусу, голови, шиї, рук не напружені. Напруга тільки в місці діафрагми і червоного пресу.

надасть звуку обсяг, «прикриття», що є обов'язковою ознакою академічного співу.

8. Повільний однорідний розподіл повітря протягом всієї вокальної фрази без поштовхів і зайвого тиску надає звуку "протяжність" і "польотність".

9. Кінцевий пункт повітряного струменя – це резонансовий пункт, який розташований у місці верхніх передніх зубів, або в найвищому місці твердого піднебіння. Звучання голосу в резонансовому пункті прикрашає тембр і надає силу і яскравість звучання.

10. Напруга черевного пресу залежить від теситури: чим вища нота, тим більша напруга і навпаки.

11. Правильна природна механіка звукоутворення сприяє творчій ініціативі учня, допомагає йому досконаліше розкрити художній образ твору, виразно і артистично виконувати арії, романси, пісні.

12. Дуже важливою є правильна оцінка здібностей і можливостей учня. Не варто перебільшувати навантаження на голос, прискорювати темпи напрацьовування співацьких навичок. У класі співу індивідуальний підхід до кожного учня є одним з найважливіших завдань у методиці викладання співу.

13. Необхідно довести учню доцільність самостійної роботи, пояснити значення дихальних, артикуляційних вправ вдома перед дзеркалом, а також значення прослуховувань записів видатних виконавців, відвідування музичних вистав, концертів, конкурсів. Необхідність загартування організму, корисність занять з фізичної культури, дотримання режиму співака.

Критерій навчальних досягнень		
Рівні навчальних досягнень	За 12-ти бальною системою	Критерій навчальних досягнень студентів
I. Початковий	2	Відсутність будь-яких знань
	3	Студент не відповідає на запитання, визначені в білетах. Письмова робота відсутня.
	4	
II. Середній	5	Дуже обмежені знання. Відповідь на 1 запитання за білетом і додаткове запитання.
	6	Студент відповідає на обидва запитання в білеті. Письмова робота відсутня.
	7	Студент відповідає на запитання в білеті. Надає письмову роботу, але недостатнього обсягу.
III. Достатній	8	Відповідь студента упевнена, повна за білетом. Відповідна письмова робота, але зроблена неохайно і байдуже.

	9	Усна відповідь упевнена і повна. У письмовій роботі присутні помилки.
IV. Високий	10	Студент виявляє добрі знання з предмету. У письмовій роботі припущені стилістичні огріхи.
	11	Відповідь студента упевнена, повна. Письмова робота зроблена відповідно до вимог.
	12	Дуже добра відповідь і по білету, і на додаткові запитання. Письмова робота має відповідну форму, зміст. Зроблена дуже професійно.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аспелунд Д. «Развитие певца и его голоса». – М., Музгиз, 1952
2. Багадуров В. «Очерки из истории вокальной методологии», вып. 1. – Музгиз, 1929; вып. 2. – М., Музгиз, 1932
3. Брейтбург А. «Значение физиологического учения академика И.П.Павлова для музыкальной педагогики и музыкального исполнительства». Ежегодник «Вопросы музыковедения», вып. 1. – М., Музиздат, 1959
4. Вербов А. «Техника постановки голоса» – М., Музгиз, 1953
5. Гарбузов Н. «Музыкальная акустика». – М., Музгиз, 1954
6. Гарсія М. «Школа пения». – М., Музгиз, 1957
7. Голубев П. «Советы молодым педагогам-вокалистам». – М., Музгиз, 1956
8. Даль-Монте Тоті «Голос над миром». – М., «Искусство», 1966
9. Дмитрієв Л. «Основы вокальной методики». – М., «Музыка», 1963
10. Дюпре Ж. «Школа пения». – М., Музгиз, 1955
11. Євтушенко Д., Михайлов-Сидоров «Вопросы вокальной педагогики». – К., «Мистецтво», 1963
12. Єгоров А. «Гигиена певца». – М., Музгиз, 1955
13. Злобін К. «Физиология пения в профилактике заболеваний голосового аппарата». – М., – Л., Музгиз, 1958
14. Ламперті Фр. «Искусство пения». – М., – Пр., Госиздат, 1923
15. Левідов І. «Охрана и культура детского голоса». – М., – Л., Музгиз, 1939
16. Левідов І. «Развитие голоса певца и профессиональные болезни голосового аппарата». – М., Музгиз, 1938
17. Микиша М. «Практичні основи вокального мистецтва». – К., «Музична Україна», 1985
18. Морозов В. «Вокальный слух и голос». – М., – Л., Музгиз 1965
19. Сергеев А. «Воспитание детского голоса» М., Изд. АПН РСФСР. – М., 1950
20. Теплов Б. «Психология музыкальных способностей». – М., АПН РСФСР, 1961
21. Фант Г. «Акустическая теория голосообразования». – М., «Наука» 1964
22. Юдін С. «Формирование голоса певца». – М., Музгиз, 1962

Навчальне видання

**МЕТОДИКА
НАВЧАННЯ СПІВУ**

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Укладач Дем'янюк Л. І.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,93 Наклад 50 прим.

Видавництво "Фірма "ІНКОС"
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;
Тел./факс: (044) 206-47-29, 206-47-21
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої
продукції № 2006 від 04.11.2004 р.